

SIGURANȚA FRONTIERELOR REPUBLICII MOLDOVA, PRIN PRISMA EXISTENȚEI UNEI ZONE NECONTROLATE DE CĂTRE AUTORITĂȚILE CENTRALE MOLDOVENEȘTI

Gabriela CRISTEA

doctorand, ofițer principal MAI

<https://orcid.org/0000-0003-1368-3851>

SUMAR

Datorită localizării sale geografice, Republica Moldova este în permanență expusă riscurilor și vulnerabilității pentru traficul ilicit de droguri, arme de calibru mic, traficul de ființe umane și/sau organe/țesuturi umane, precum și medicamente contrafăcute. Republica Moldova nu este doar tranzitată de diverse activități ilicite, ea reprezintă inclusiv un focar de migrație ilegală și trafic de ființe umane.

Un aspect important care ține de siguranța frontierelor R. Moldova și care necesită o abordare individuală este existența unei zone necontrolate extinse de către autoritățile centrale moldovenești, adică segmentul transnistrean. În pofida faptului că de la escaladarea conflictului militar au trecut mai bine de 25 de ani, o rezolvare concretă a diferendului nu a fost realizată, iar implicarea organizațiilor regionale și internaționale de menținere a păcii nu dau efectele scontate.

Cuvinte-cheie: securitate, drept internațional, Transnistria, conflictul transnistrean, siguranța frontierei naționale, conflicte înghețate, crima organizată.

Introducere

Deși conflictul transnistrean este deseori tratat separat, în realitate el nu reprezintă decât un segment al unui conflict teritorial mult mai vast, care implică nu doar Republica Moldova și Rusia,

BORDER SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA THROUGH THE EXISTENCE OF AN EXTENDED UNCONTROLLED AREA BY THE CENTRAL MOLDOVAN AUTHORITIES

SUMMARY

Due to its geographical location, the Republic of Moldova is constantly exposed to risks and vulnerability to illicit drug trafficking, small arms, trafficking in human beings and / or human organs / tissues, as well as counterfeit medicines. The Republic of Moldova is not only transited by various illicit activities, it is also a hotbed for illegal migration and trafficking in human beings.

An important aspect related to the security of the borders of the Republic of Moldova and which requires an individual approach is the existence of a large uncontrolled area by the central Moldovan authorities, the Transnistrian segment. Despite the fact that more than 25 years have passed since the escalation of the conflict, a concrete solution has not been achieved, and the involvement of regional and international peacekeeping organizations does not have the expected effects.

Key-words: security, international law, Transnistria, the Transnistrian conflict, the security of the national border, frozen conflicts, organized crime.

dar și România, și Ucraina. Spațiul denumit în istoriografia și literatura românească sub numele de Transnistria este reprezentat de două regiuni istorice: sudul Podoliei și vestul Novorosiei. Teritoriul din vestul Transnistriei, unde se regăsea, în mare parte, populație românească, în 1924 a devenit Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească.

Încă din cele mai vechi timpuri, acest teritoriu a constituit o zonă tampon între lumea latină și cea slavă [...]. Transnistria a apărut pe harta istori-

ei mai curând ca un concept geopolitic, promovat mai întâi de către Imperiul Rus și mai apoi de Uniunea Sovietică [1, p. 110-111].

Ținând cont de poziția sa geografică, Republica Moldova face parte din arhitectura de securitate a Bazinului Mării Negre – un domeniu de interes pentru un număr mare de actori puternici regionali și internaționali. Arhitectura de securitate din domeniu este influențată de existența unei **axe de conflicte înghețate** (în Transnistria, Osetia de Sud, Abhazia și Nagorno-Karabah), precum și de conflictele din prezent (exemplul Ucrainei). În contextul aspirațiilor de integrare în spațiul european cultural, economic și social, Republica Moldova trebuie să își consolideze, dezvolte și modernizeze securitatea națională și sistemul de apărare, luând în considerare evoluția mediului de securitate [13, p. 368].

Escaladarea conflictului

În Moldova există două zone de risc. Prima este zona găgăuză, formată din enclave etnice, elitele ei cooperând strâns cu Rusia și susținând ideea de independență. A doua zonă de risc este Transnistria, care nu este controlată de autoritățile de la Chișinău și unde Rusia are instalată o prezență militară constantă. Activarea conflictului înghețat din Transnistria reprezintă amenințarea cea mai serioasă asupra Moldovei și a întregii regiuni [2, p. 202].

Ca urmare a acțiunilor secesioniste ale separatiștilor din regiunea transnistreană, care au proclamat independența regiunii, în anii 1991-1992 a avut loc faza activă a conflictului armat transnistrean. Administrația separatistă a primit în acea perioadă – continuă să primească și astăzi – ajutor militar, politic și economic din partea Federației Ruse. Respectiv, Guvernul Moldovei nu deține control efectiv asupra teritoriului *de facto* administrat de autoritățile separatiste [10, p. 203].

Escaladarea conflictului armat din Bender în iunie 1992 a fost provocată intenționat de serviciile secrete rusești în scopul excluderii României din mecanismul cvadrilateral de reglementare a conflictului (Moldova, Ucraina, România și Rusia). Separatiștii erau susținuți de trupele rusești, mercenari cazaci și mass-media rusă. Acordul privind reglementarea pașnică a conflictului, semnat de către Moldova și Rusia în iulie 1992, care prevedea instalarea trupelor de pacificare rusești și transnistrene în zona de securitate, se află nu doar în contradicție cu standardele internaționale privind trupele de pacificare, dar a și creat, după părerea lui Oazu Nantoi, condiții benefice pentru consolidarea regimului transnistrean [17, p. 32].

În anul 1992, Republica Moldova a încercat să recapete controlul asupra segmentului transnis-

trean cu ajutorul forțelor militare. Granița dintre Ucraina și Transnistria a fost suficient de flexibilă pentru autoritățile regimului separatist, astfel încât Tiraspolul a avut o conexiune permanentă și loială cu Rusia. Astfel, în ciuda unei pretense neutralități, autoritățile de la Kiev au contribuit la menținerea conflictului nu doar prin non-imixtiune. Cu toate acestea, nu putem neglija implicarea autorităților ruse în crearea acestui conflict.

În următorii ani, Transnistria era intens folosită în scopul îmbogățirii ilicite a funcționarilor publici corupți și politicienilor. Volumul contrabandei care trecea prin Transnistria a crescut brusc odată cu semnarea Deciziei protocolare privind activitatea serviciilor vamale ale Republicii Moldova și Transnistriei, în februarie 1996. Potrivit acestui document, Transnistria a primit ștampila vamală cu inscripția: „Republica Moldova, Transnistria, vama din Tiraspol”. Astfel, antreprenorii din Transnistria au primit ieșire liberă către piețele externe, figurând în calitate de subiecți economici din Moldova, nefiind obligați să plătească impozite în bugetul statului [17, p. 32].

Rolul Federației Ruse în pseudo-independența economică a regiunii separatiste

Federația Rusă și-a consolidat prezența economică în regiunea transnistreană prin intermediul investitorilor ruși, astfel preluând controlul asupra celor mai importante întreprinderi industriale, precum Combinatul metalurgic de la Râbnîța, deținut de corporația rusă *Metalloinvest*; Centrala hidroelectrică moldovenească de la Cucurugan, care aparține Inter RAO EES; Fabrica de ciment din Râbnîța, cumpărată tot de Inter RAO EES; Uzina de mașini și construcții de la Bender, preluată de corporația rusă *Saliut*; Fabrica de pompe de la Râbnîța și Uzina *Moldavkabeli* de la Bender. Pe lângă creșterea influenței sale economice, Rusia exercită o importantă influență politică asupra administrației de la Tiraspol, reprezentanții căreia sunt, în mare parte, cetățeni ai Federației Ruse. În același timp, în regiunea transnistreană staționează un contingent militar de aproximativ 1500 de soldați ruși, dintre care circa 1000 sunt însărcinați cu paza celor 40 mii de tone de armament rusesc rămas în regiune de la fosta Armată a 14-a, din fosta URSS, în timp ce aproximativ 500 de militari fac parte din misiunea de pacificare din Zona de Securitate de pe Nistru [1, p. 126-127].

În opinia lui Victor Juc și a lui Veaceslav Ungureanu, unul dintre mesajele principale enunțate de către Federația Rusă este că atâta timp cât problema transnistreană rămâne nesoluționată, viitorul Republicii Moldova este unul incert.

Aceștia exprimă scepticism, ca și O. Serebrian, privind identificarea soluției conflictului din raioanele de est în viitorul apropiat. Pentru o mai bună înțelegere a situației geopolitice a Republicii Moldova, O. Serebrian recurge la o comparație cu situația din Georgia: reliefașia similitudinilor, atât din perspective geografică cât și istorică dintre cele două țări, servesc drept detalii pentru a înțelege mai bine analiza conflictelor teritoriale, dar și elemente de provocare la adresa securității naționale cu care se confruntă în prezent ambele state [6, p. 41].

Este relevantă în acest caz ideea expusă de Niccolò Machiavelli, care, se pare, este intens utilizată de către Federația Rusă în politica sa externă față de segmentul transnistrean și, mai nou, Ucraina: „Dacă țările pe care le-am cucerit sunt obișnuite să se conducă după legile lor proprii și să trăiască în libertate, există trei moduri de acțiune pentru a le ține sub stăpânire: să le nimicim; să mergem să locuim acolo personal; să lășăm ca aceste țări cucerite să se conducă mai departe după legile lor proprii, și creând aici un sistem de guvernare, având în frunte numai câțiva oameni care să mențină prietenia celor cucerți [...]. Or, dacă vrei să stăpânești o cetate cucerită, vei vedea că este mai ușor să o domini, guvernând-o prin cetățenii ei proprii, decât în orice alt fel” [8, p. 21].

Rezolvarea conflictului prin prisma dreptului internațional

Statele nu evoluează în același cadru geografic. Tocmai din acest considerent, un stat mic, față de vecinii cu o mare suprafață, nu poate duce o politică independentă de considerentele geografice. O suprafață mare presupune abundența unor resurse care vor pune la dispoziția statului capacități importante. Tot așa, în caz de agresiune, o întindere mare permite statului atacat teren pentru a se reface în vederea contra atacului. Perimetrul este un element strategic, întrucât frontierele nu pot fi apărate în același fel.

Statul este principala formă prin care poate fi creată ordinea mondială în conformitate cu dreptul internațional. Nu există teren care să nu poată fi acoperit de limitele sau jurisdicția statelor. Statul, ca funcție, este primordial, deoarece conține multe funcții prin care își legitimează puterea: menține ordinea și pacea în domeniile civil și penal, oferă siguranță pentru popor, reprezintă națiunea și exercită autogovernarea [14, p.211].

Mijloacele militare și orice alte mijloace de suprimare a separatismului erau folosite în mod obișnuit de către state, iar reacția comunității internaționale nu era negativă, reacția era mai degrabă pozitivă atunci când statele recunoscute lansau operațiuni militare în Osetia de Sud,

Transnistria, Ucraina de Est, care și-au proclamat independența și au solicitat autogovernare. Nu există limite sau condiții stabilite de comunitatea internațională în acest scop. Posibil, acest lucru se întâmplă deoarece este vorba de afacerile interne și nu se poate nimic de făcut în conformitate cu dreptul internațional. Cu toate acestea, s-ar putea să fie o abordare greșită: chiar dacă principiul este prevăzut de Carta ONU, autodeterminarea în sine apare la nivel național [14, p.223-224].

Dimitry Dedov consideră că, după și datorită războiului cu separatiștii (aceasta fiind o mare greșală), e necesară stabilirea unei regiuni autonome cu o autodeterminare internă, bazată pe valorile fundamentale, respect reciproc și participare în luarea deciziilor, dar o astfel de autonomie regională nu este posibilă fără acorduri de pace și angajamente pentru stabilirea ordinii. Din moment ce capacitățile menționate nu au fost testate, comunitatea internațională trebuie să stabilească o formă intermediară a unei entități separate, împuternicită cu o suveranitate restricționată, care trebuie să existe sub controlul celui mai apropiat stat etnic sau cultural, ales liber și democratic de poporul acestei entități, sau sub controlul și guvernarea provizorie a comunității internaționale. Poporul din regiunea rebelă trebuie să aibă oportunitatea de a decide liber dacă să devină sau nu parte integrantă a altui stat (care este aproape, din punct de vedere etnic sau geografic) [14, p.224].

A fortiori, responsabilitatea statului este subliniată de acțiunile/omisiunile autorităților locale care, în timp ce refuză să execute ordinele autorităților centrale, sunt, totuși, formal și *de jure*, sub controlul statului. Astfel, persoanele supuse autorității administrației locale se presupune că sunt sub jurisdicția statului care ar fi comis încălcarea; prin urmare, acest lucru este un efect natural al principiului jurisdicției teritoriale [15, p. 203].

Dacă centralizarea politică (ulterior, și cea economică) este justificată de stat în scopul siguranței publice, aceasta va muta, inevitabil, puterea către un grup limitat de persoane în detrimentul întregii societăți [...]. În mod normal, din motive practice, schimbările ar trebui efectuate gradual – de la diverse forme de autonomie, la independență totală, dar unele circumstanțe dramatice (războiul, opresiunea, colonizarea, genocidul) ar putea justifica obiectiv schimbările radicale imediate. Prin urmare, este important ca autodeterminarea să rezolve conflictul dintre tendințele de centralizare și descentralizare din interiorul unui stat. Este o chestiune internă a unui stat, dar și o parte a dreptului internațional. Acest lucru poate duce la concluzia că nu există o frontieră între legea națională și internațională pentru a proteja

democrația, regula legii și drepturile fundamentale. Cu toate acestea, principiul dat nu este recunoscut drept *jus cogens* în conformitate cu dreptul internațional [14, p.211-212].

Problema autoproclamatei republici din stânga râului Nistru a devenit cunoscută peste tot în lume în urma reportajelor media despre războiul din această regiune, precum și din cauza tulburărilor prin care a trecut grupul Ilașcu în perioada în care era încarcerat la Tiraspol. O entitate nerecunoscută de lumea civilizată reprezintă astăzi un viciu politic pe harta Europei de Est [...]. Chiar dacă Transnistria a adoptat o Constituție și legi, în ciuda capacității sale, este din ce în ce mai complicat să asigure viața socială, economică și politică prin intermediul guvernului său. Chiar dacă deține o populație permanentă și un teritoriu definit, ea nu posedă capacitatea de a intra în relații cu alte state sau alte organizații internaționale. Mai exact, Transnistria nu este recunoscută de nici un stat membru al Națiunilor Unite, ea există doar datorită suportului financiar și militar oferit de Federația Rusă, încălcând dreptul internațional [9, p.749-750].

Frontiera de est – risc pentru securitatea națională?

Securizarea frontierei de răsărit constituie problema cea mai actuală, pentru că Republica Moldova urmează să se conformeze unor criterii pe care le impune asocierea sa cu UE. Renunțarea la sârma ghimpată la granița moldo-română simbolizează o abordare nouă a relațiilor cu vecinii noștri comunitari. Această nouă etapă este marcată inclusiv prin deschiderea micului trafic la frontiera cu România și prin alte două evenimente speciale: începând cu anul 2011, cetățenii moldoveni au primit pașapoarte biometrice, iar din 28 aprilie 2014 aceștia beneficiază de regimul liberalizat de vize în statele europene care fac parte din spațiul Schengen. Cu toate acestea, problema cea mai spinoasă rămâne gestionarea segmentului transnistrean al frontierei moldo-ucrainene. Întrucât nici un guvern moldovean nu va admite crearea unei granițe pe Nistru, acest segment necontrolat de către autoritățile de la Chișinău rămâne permeabil și le dă bătăi de cap acestora. Autoritățile recunosc existența unui trafic ilegal de băuturi și produse alimentare, țigări și mărfuri de uz casnic, traficcare înfloresc la frontieră. Nu mai puțin important este însă traficul de ființe umane, de imigranți din țările asiatice care au ca destinație finală țările spațiului Schengen [12, p.225-226].

Nu este de neglijat nici interesul economic al Ucrainei, care a exploatat statutul Transnistriei timp de ani întregi. Teritoriul a fost și rămâne o rută majoră de tranzit pentru bunurile de contra-

bandă în cel mai mare port al Ucrainei, Odesa. Cea mai eficientă schemă de contrabandă consta în faptul că bunurile ajungeau în portul din Odesa, fiind marcate pentru import în Moldova (Transnistria), scăpând astfel de obligațiile vamale. Astfel, bunurile puteau să ocolească Transnistria, în general, sau să meargă acolo, după care să intre iar în Ucraina [16, p. 154-155].

La fel ca și pentru majoritatea statelor din Europa de Est, calea Republicii Moldova către o societate deschisă și o economie competitivă, în special în ceea ce privește democratizarea, dezvoltarea pieței și securității, depinde mult de riscurile și amenințările la adresa securității, la toate nivelele – global, regional și local [13, p.370].

Referitor la riscurile și amenințările de nivel local și regional, putem aplica modelele de securitate dezvoltate de Barry Buzan [13, p. 371-372]:

1. Riscurile și amenințările non-militare:

- probleme de natură teritorială ale căror rezolvare este amânată, reușind astfel să accentueze stări și fenomene negative care pot constitui un pericol sau chiar amenințări;
- eșecul îndeplinirii angajamentelor internaționale, care poate duce la tensiuni regionale;
- evoluțiile negative interstatale, care pot degenera în acte destabilizatoare, conducând la crize politice și militare;
- crima organizată, traficul de arme, droguri și persoane, corupția, tulburarea socială – utilizate de forțele ostile pentru a controla și destabiliza regiunea.

2. Riscurile și amenințările militare:

- prezența în regiune a aproximativ 2000 de soldați și 40 de mii de tone de echipament militar și muniții care aparțin fostei Armate a 14-a a fostei URSS. Statutul lor internațional rămâne incert și constituie un factor de destabilizare, chiar dacă se consideră că scopul forțelor militare este de a menține pacea, ceea ce implică un grad înalt de imparțialitate;
- confruntările armate locale facilitate de existența forțelor separatiste transnistrene gata să recurgă la mijloace militare pentru a preveni „reintegrarea” în teritoriul Republicii Moldova.

3. Riscurile asimetrice și transnaționale:

- posibilitatea conflictelor, favorizate de populație în contextual conflictului transnistrean, unde se manifestă tendințe separatiste, adăugând tendințele găgăuze

de autonomie. Acestea pot rezulta într-o situație foarte periculoasă, odată cu renașterea diferitor forțe naționaliste din regiune, care, prin implicare, pot intensifica situația;

- încercările de destabilizare a regiunii prin acțiuni teroriste, menite să distorsioneze încrederea în capacitatea de a stăpâni situația de către ambii actori din regiune, și, în special, de către organizațiile internaționale și regionale de securitate (OSCE).

În Transnistria se arată că opinia publică rămâne fermă pentru independență și legătură strânsă cu Rusia, dar cu siguranță există mai multă susținere pentru reintegrare decât se prezintă oficial. Există și agitație pentru a fi recunoscută de către Rusia. În ultimii câțiva ani, zeci de mii de transnistreni au obținut pașapoarte moldovenești, utilizându-le pentru a călători fără viză în Uniunea Europeană. Cu toate acestea, Transnistria are o problemă demografică serioasă, în sensul că în jur de o treime din populație o reprezintă pensionarii, iar cei mai activi membri ai societății sunt cei care au cele mai mari șanse de a pleca [16, p.39].

Concluzii și soluții propuse

Un alt scenariu pentru Transnistria prevede ca teritoriul său să se dubleze în funcție de statutul său, în calitate de **gaură neagră** regională – un spațiu nerecunoscut care primește susținere suficientă pentru a supraviețui naționaliștilor ruși și de a avea o stabilitate în securitate, continuând să beneficieze de schemele ilegale care implică contrabanda și mărfurile contrafăcute, în coluziune cu cifre puternice atât în Moldova cât și în Ucraina. Un astfel de scenariu ar deriva, cel mai probabil, în situația unei stagnări economice și politice atât în Moldova cât și în Ucraina. Acest lucru va fi și mai probabil, dacă Guvernul de la Chișinău nu va reuși să împiedice comerțul ilegal cu Transnistria și dacă administrația lui Volodimir Zelenski din Ucraina nu va exercita putere asupra elitelor regionale din Odesa, care s-au bucurat reciproc de un aranjament plin de beneficii cu Transnistria în comerțul cu bunuri de contrabandă [16, p.40-41].

În opinia lui Eugen Străuțiu, soluționarea conflictului transnistrean va fi îndeplinită atunci când actorii implicați (cele două conduceri politico-administrative de la Chișinău și Tiraspol, dar și partenerii internaționali cu interese majore) vor fi de comun acord cu unul dintre cele trei scenarii: reintegrare (cu sau fără un anumit grad de autonomie), separare într-un stat independent sau alipire la un alt stat. În perspectiva oricăruia dintre cele trei scenarii, dar mai ales în perspec-

tiva reintegrării, este de maximă importanță cunoașterea și evaluarea comparativă a structurii și calității organizării politice de la Chișinău și Tiraspol. Astfel, vor fi identificate și utilizate (sau evitate) la maximum structurile, valorile și comportamentele politice ale partenerului/adversarului în procesul de reglementare, crescând șansele unele reglementări acceptabile pentru toți actorii [11, p. 19].

În contextul realizării politicii de reintegrare a Republicii Moldova, prin Legea Parlamentului nr. 173 din 22.07.2005 au fost stabilite prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria). În conformitate cu prevederile acesteia, Transnistria este parte componentă inalienabilă a Republicii Moldova și, în limita împuternicirilor stabilite de Constituție și alte legi ale Republicii Moldova, soluționează problemele date în competența ei [7].

Cu toate acestea, Legea Parlamentului Republicii Moldova nr. 173 din 22 iulie 2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria) a rămas în mare parte un document declarativ, fără urmări practice. Ea nu a fost urmată de elaborarea unei Strategii de reintegrare a țării, care ar fi ghidat toate instituțiile statului și societatea în aplicarea prevederilor sale [3, p. 6].

Procesul de reglementare a conflictului transnistrean a intrat în impas încă înainte de declanșarea ostilităților din estul Ucrainei. Incapacitatea părților participante la formatul 5+2 de a deschide „coșul trei”, dedicat chestiunilor legate de statutul Transnistriei și de securitate, a făcut ca procesul de negocieri să fie condamnat la ineficiență. Respectiv, negocierile s-au rezumat la discutarea unor subiecte deloc neglijabile, dar nepolitice, precum demontarea funicularului de pe râul Nistru. În pofida acestor realități, negocierile se desfășurau într-un context potrivit căruia menținerea status quo-ului reprezintă cel mai bun mijloc de asigurare a securității. Deși aveau obiective maximaliste (Chișinăul – reintegrarea statului într-o formulă unitară; Tiraspolul – recunoașterea internațională a independenței declarate), părțile erau conștiente că nu este realist ca ele să fie promovate în conjunctura existentă [4, p. 12].

În opinia lui Vasile Croitoru, Rusia beneficiază de neutralitatea Republicii Moldova, aceasta jucând rolul de „zonă tampon”, care îndeplinea și îndeplinește în continuare o funcție geostrategică pentru Rusia, diminuând la maximum influența altor state sau actori, furnizori de securitate. Neutralitatea nu a fost atât o necesitate pentru Republica Moldova cât un interes geostrategic al Rusiei. Interesul Rusiei este ca Moldova să-și mențină neutralitatea. Moscova a insistat și insistă în

continuare pe neutralitate, deoarece în felul acesta Republica Moldova este menținută în sfera sa de influență, pentru că neutralitatea garantează Rusiei neșemnarea de către Moldova a unor acorduri politico-militare cu alte state sau organizații cum ar fi NATO [5, p. 56].

O soluție politică finală asupra conflictului din Transnistria rămâne evazivă și depinde de tendințele geopolitice mai largi. Cu toate acestea, în comparație cu alte conflicte, acesta este unul pacifist, există contacte substanțiale între oameni, precum și o convergență economică, ținând cont de faptul că regiunea participă la Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA) a Moldovei cu UE. O serie de măsuri de creștere a încrederii, prevăzute de OSCE, au fost agreate de cele două maluri încă în 2016. Autoritățile actuale de facto ale Transnistriei, apropiate de conglomeratul puternic *Sheriff*, sunt destul de pragmatice. Scăderea economică, emigrarea pe scară largă și susținerea redusă din partea Rusiei au contribuit la schimbarea atitudinii acestora, fiind mai deschise spre compromise. Odată cu venirea la putere a unui nou guvern la Chișinău, care și-a luat angajamentul de a pune capăt economiei tenebre și schemelor de contrabandă, o întrebare-cheie este: cum va afecta viitorul Transnistriei după schimbarea statutului acesteia de zonă gri, exploatarea de un număr larg de actori? [16, p. 136].

Referințe bibliografice:

- Asandului G., Mihai D. *Uniunea Europeană și vecinătatea estică*. Iași: Politehniem, 2015. 228 p.
- Cebotari S. *Interesele geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european*. Chișinău: Academia militară a forțelor armate „Alexandru cel Bun”, 2016. 264 p.
- Chirilă V. *Politica de reintegrare a Republicii Moldova: viziune, strategie, mijloace*. Chișinău: Cartier, 2013. 12 p.
- Ciurea C. *Criza din Ucraina și impactul ei asupra sistemului de securitate al Republicii Moldova*. http://old.ape.md/public/publications/2193152_md_corneliu_ciure.pdf (vizitat 24.03.2020).
- Croitoru V. Implicațiile crizei ucrainene asupra situației geopolitice a Republicii Moldova în cadrul Parteneriatului Estic. În: *Materialele conferinței internaționale Republica Moldova în contextul noii arhitecturi de securitate regională din 15 mai 2015*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. 248 p.
- Juc V., Ungureanu V. Diversificarea teoretică a conceptului de securitate în contextul transformărilor structurale de sistem internațional post-război rece. În: *Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul evoluțiilor geopolitice regionale* / Inst. de Cercet. Juridice și Politice al Acad. de Științe a Moldovei. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. 180 p.
- Legea privind statutul juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria). Nr. 173 din 22.07.2005. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2005, nr. 101-103/478. În vigoare din 29.07.2005.
- Machiavelli N. *Principele*. București: Ed. Tiparul Universitar, 1944. 115 p. https://biblacad.ro/UPC_Personalitati/principele.pdf (vizitat 22.03.2020).
- Poalelungi M. *Excepția Namibia și obligația pozitivă a Republicii Moldova de recunoaștere a anumitor hotărâri judecătorești pronunțate de către instanțele regimului nerecunoscut din Transnistria*. <http://www.rscj.ro/SCJ-2-2018.pdf> (vizitat 26.03.2020).
- Poalelungi M., Splavnic S. *Extraterritorialitatea Convenției Europene a Drepturilor Omului: obligații pozitive și jurisdicție*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014. 300 p.
- Străuțiu E. Criteriul politic în analiza și soluționarea conflictului transnistrean. În: *Materialele conferinței internaționale Republica Moldova în contextul noii arhitecturi de securitate regională din 15 mai 2015*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. 248 p.
- Vangheli I. *Teoria și practica integrării europene: ciclu de prelegeri*. Chișinău: Ed. Tehnica – UTM, 2016. 308 p.
- Cucerescu V. ș.a. *The European Union and the Eastern Partnership: security challenges*. Chișinău: Tipografia Print-Caro, 2018. 547 p.
- Dedov D. Self-determination and the world order in the human rights perspective, in Raimondi Guido, „Regards croises sur la protection nationale et international des droits de l'homme/Intersecting views on national and international human rights protection”, Legal Publishers, Tilburg, 2019. 1026 p.
- Poalelungi M. *Positive and negative obligations of the State under the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*. Iași: Editura Vasiliana 98, 2015. 261 p.
- Waal T., Twickel N. *Beyond frozen conflict, scenarios for the separatist disputes of Eastern Europe*. London Rowman and Littlefield International, 2020. 228 p.
- Курт Г., Андрейко В. Республика Молдова в европейском контексте и в аспекте политики безопасности. В: *Материалы конференции в г. Гамбурге, 18-19 июня 2001 года*. Киев: Заповит, 2001. 112 с.